

DIAGNOZA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ BYCHAWY

-raport

Opracowanie: Miłosz Ukleja

Redakcja merytoryczna: dr Olga Napiontek

fundacja
civis
polonus

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

Najważniejsze wnioski z raportu	2
Wprowadzenie do badań – Bychawa	4
Zainteresowanie mieszkańców działaniami Urzędu Miejskiego	6
Wiedza mieszkańców Bychawy na temat społeczności lokalnej	10
Aktywność obywatelska mieszkańców Bychawy	12
Czym jest organizacja pozarządowa?	15
Konsultacje społeczne w opinii mieszkańców Bychawy	19
Analiza Pogłębionych Wywiadów Grupowych przeprowadzonych w Bychawie	28
Analiza dokumentów źródłowych	34

Najważniejsze wnioski z raportu

1. Mieszkańcy interesują się sprawami społeczności lokalnej. Wiedzę na ten temat czerpią z lokalnej gazety, stron internetowych oraz rozmów.

- Prawie 2/3 mieszkańców stwierdziło, że interesuje się sprawami społeczności Bychawy: niemal jedna trzecia badanych (31%) – w dużej mierze, równie liczna grupa respondentów odpowiedziała, że interesuje się sprawami gminy, ale w ograniczonym stopniu. Najpopularniejszym źródłem zdobywania wiedzy jest „Głos Ziemi Bychawskiej” (dostępny w wersji papierowej i elektronicznej na www.bychawa.pl). Sprawy społeczności lokalnej stanowią również temat rozmów mieszkańców z rodziną, przyjaciółmi oraz sąsiadami. Mieszkańcy czerpią też wiedzę z lokalnych stron internetowych, m.in. oficjalnej strony gminy.

2. Zdecydowana większość mieszkańców nie angażuje się w sprawy społeczności lokalnej. Ci, którzy się angażują, najczęściej włączają się w pomoc sąsiedzką, organizację imprez okolicznościowych i akcje charytatywne.

- Niemal 2/3 mieszkańców (61%) nie włącza się w sprawy społeczności lokalnej. Ponad jedna trzecia badanych (39%) aktywnie się w nie włącza, najczęściej w pomoc sąsiedzką (53 wskazania), organizację imprez okolicznościowych (45 wskazań), akcje charytatywne (37 wskazań), pomoc potrzebującym mieszkańcom (30 wskazań) oraz udział w spotkaniach z mieszkańcami (26 wskazań).

3. Mieszkańcy nie znają pojęcia konsultacji społecznych.

- Jedynie co piąty badany (20%) spotkał się z terminem konsultacji społecznych, połowa badanych (50%) nie zna tego pojęcia, a niemal jedna trzecia (30%) nie pamięta, aby się z nim spotkała.

4. Mieszkańcy uważają, że władze powinny konsultować z mieszkańcami ważne decyzje dotyczące gminy.

- Niemal 2/3 mieszkańców (60%) uważa, że władze powinny konsultować ważne decyzje z mieszkańcami, więcej niż jedna czwarta badanych (26%) była przeciwnego zdania, a 14% badanych nie miało na ten temat opinii.

5. Mieszkańcy uważają, że konsultacje społeczne mogą mieć realne znaczenie. Prawie połowa z nich wyraziła chęć wzięcia udziału w konsultacjach.

- Ponad połowa badanych (53%) uważa, że konsultacje mogą mieć realny wpływ na decyzje, które podejmują władze gminy, przeciwnego zdania jest niemal jedna czwarta badanych (23%). Prawie połowa ankietowanych (46%) wzięłaby udział w konsultacjach organizowanych w Bychawie. Pozostali podzielili się na dwie grupy – niezainteresowanych udziałem (28%) oraz niezdecydowanych (26%).

6. Konsultacje z mieszkańcami powinny odbywać się na otwartych spotkaniach prowadzonych w różnej formie w godzinach popołudniowych w Bychawskim Centrum Kultury, w Urzędzie Miejskim oraz w Miejskiej Bibliotece Publicznej.

- Większość mieszkańców wskazywała, że konsultacje powinny odbywać się w formie otwartych spotkań w Urzędzie Miejskim (73 wskazania), otwartych spotkań poza Urzędem Miejskim (55 wskazań), poprzez głosowanie (55 wskazań) oraz w ramach spotkań z ekspertami (52 wskazania). Ponad 3/4 badanych wskazało, że konsultacje powinny odbywać się w godzinach od 16 do 19 w przestrzeni Bychawskiego Centrum Kultury (141 wskazań), Urzędu Miejskiego (75 wskazań) lub Miejskiej Biblioteki Publicznej (21 wskazań).

Wprowadzenie do badań – Bychawa

Temat konsultacji społecznych w wielu polskich gminach doczekał się szeregu zbiorczych i jednostkowych opracowań, analiz i raportów. Dyskusje na temat konsultacji społecznych prowadzone są na poziomie mikro, odwołując się do poszczególnych działań, programów i projektów w pojedynczych gminach na terenie całej Polski, jak również na poziomie makro, odnosząc się do idei konsultacji, zasad i sposobów ich prowadzenia oraz wymiarów i ram procesów konsultacyjnych.

Jeśli spojrzymy na liczbę gmin, które w ostatnich latach podjęły konsultacje społeczne z mieszkańcami (w różnych obszarach tematycznych), wyraźnie dostrzeżemy, że ten element partycypacji obywateli w demokratycznym społeczeństwie jest procesem, którego nie można pominąć, przemilczeć lub zagłuszyć. Analizy aktualnych trendów w obszarze działań konsultacyjnych skłaniają do odejścia od elementarnego pytania „czy warto konsultować?”, które w ostatnich latach stało się już nieaktualne i nieadekwatne, na rzecz pytań „co i jak konsultować?”. Odpowiedź na to pytanie umożliwiło pierwsze działanie realizowane w ramach projektu – przeprowadzenie diagnozy środowiska lokalnego, w którym planowane są konsultacje społeczne. W ramach projektu „Bychawa i Czosnów konsultują” działanie to skierowaliśmy do obywateli, przedstawicieli jednostki samorządu terytorialnego i przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na terenie gminy.

Podstawowym celem prezentowanych badań było określenie poziomu wiedzy mieszkańców na temat działań samorządu terytorialnego i konsultacji społecznych w gminie, jak również poziomu aktywności obywatelskiej mieszkańców. Wnioski zostały oparte również o wyniki analizy dokumentów strategicznych gminy oraz pogłębionych wywiadów grupowych (Focus Group Interview) z przedstawicielami samorządu terytorialnego i członkami lokalnych organizacji pozarządowych.

Metody badań

W trakcie badań (okres od grudnia 2013 roku do maja 2014 roku) wykorzystano następujące metody badawcze:

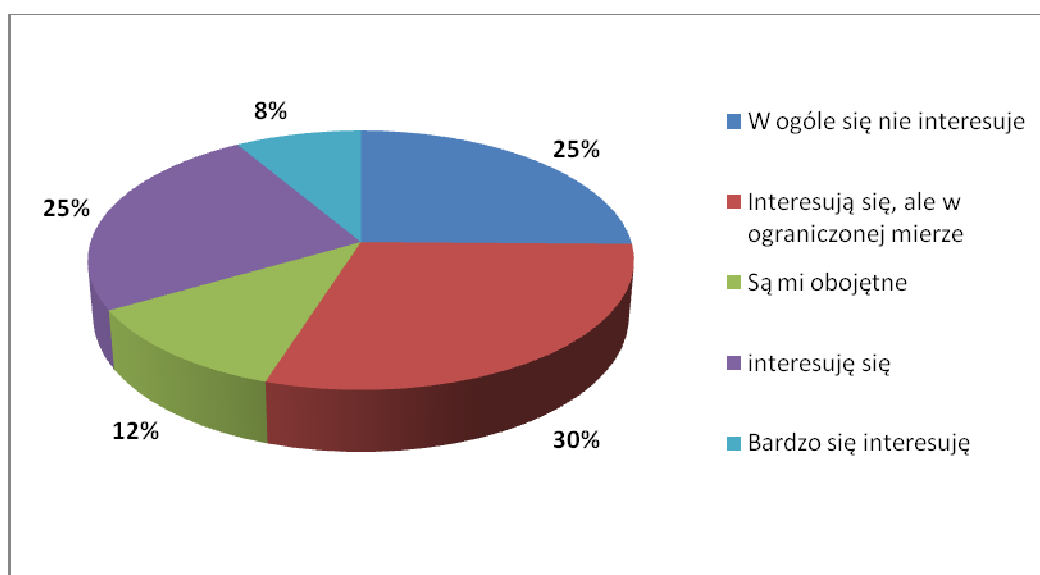
- **Badania *desk research*** – celem badania przy użyciu narzędzia analizy *desk research* było m.in. określenie zakresu tworzonych dokumentów, adresatów poszczególnych działań, zasięgu oddziaływania i najważniejszych grup beneficjentów wymienianych w

dokumentach. Ponadto ważnym elementem analizy był harmonogram konsultacji, sposób uchwalania dokumentów, sposób poddawania dokumentów ewaluacji i aktualizacji. Do analizy zakwalifikowano następujące dokumenty: Strategię Rozwoju Gminy na lata 2007–2020, Program Aktywności Lokalnej „W drodze do samodzielności”, Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2008–2015, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2014 w Gminie Bychawa, Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi oraz Organizacjami Pożytku Publicznego.

- Jednostką analizy były strategiczne dokumenty, które uchwalono w gminie. Zapisy w dokumentach analizowano w zakresie operacyjnym (przyjęta strategia działania), realizacyjnym (harmonogram, zakres włączonych partnerów i podmiotów) oraz horyzontalnym (stopień adekwatności harmonogramu oraz udział partnerów i organizacji, które włączane będą do działania).
- **Badania ankietowe bezpośrednie (PAPI)** – celem badania ankietowego, w którym udział wzięło ponad 220 mieszkańców gminy, było zebranie wiedzy mieszkańców dotyczącej działań na rzecz społeczności lokalnej, określenie stopnia wiedzy na temat konsultacji społecznych oraz poznanie opinii dotyczących możliwości prowadzenia konsultacji społecznych w Bychawie.
- **Pogłębione wywiady grupowe (FGI)** – celem badania FGI z przedstawicielami jednostki samorządu terytorialnego było zdiagnozowanie podstawowych ograniczeń we współpracy między sektorem samorządowym a obywatelami oraz pogłębienie elementów analizy zawartej w badaniu kwestionariuszowym. W przypadku wywiadów grupowych z przedstawicielami organizacji pozarządowych celem było zdiagnozowanie potrzeb mieszkańców (na podstawie działania sektora NGO) oraz ocena możliwości udziału mieszkańców w przygotowywanych konsultacjach społecznych w gminie. W trakcie wywiadów fokusowych staraliśmy się odnieść nie tylko do konkretnej wiedzy, ale i do sfery emocji, które wywoływane były w trakcie spotkań.

Zainteresowanie mieszkańców działaniami Urzędu Miejskiego

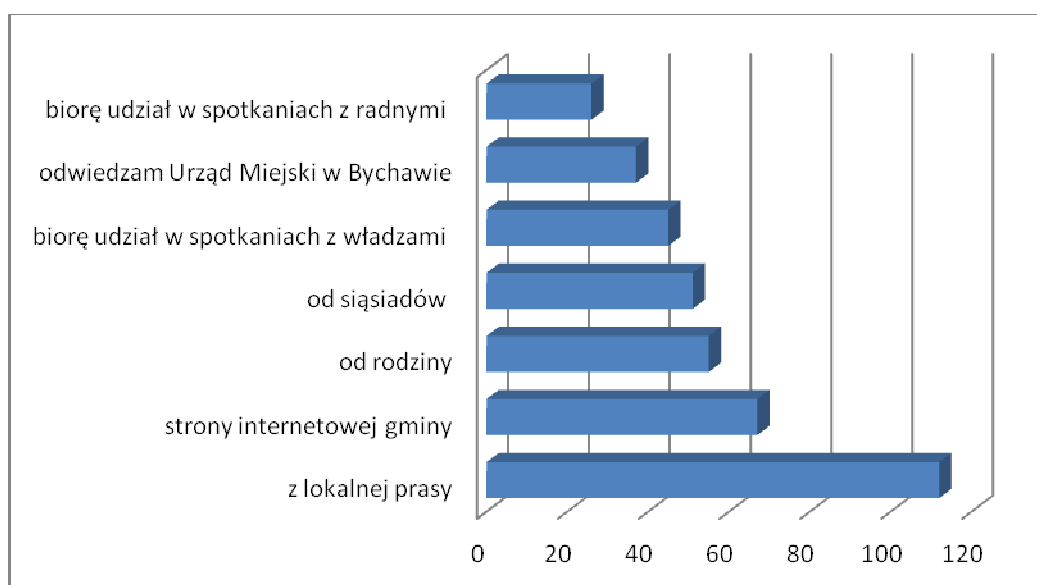
Rozpoczynając badania, zwróciliśmy się do mieszkańców Bychawy z prośbą o odpowiedź na pytanie „W jakim stopniu interesuje się Pan/i działaniami prowadzonymi przez Urząd Miejski w Bychawie?” Jak widać na poniższym wykresie (Nr 1), dla jednej czwartej ankieterowanych mieszkańców (25%) działania te w ogóle nie były interesujące. Z kolei dla niespełna jednej trzeciej badanych (30%) były interesujące jedynie w niewielkim stopniu. Ponad połowa ankieterowanych mieszkańców Bychawy w sposób negatywny oraz ambiwalentny wyraziła się o zainteresowaniu działaniami władz samorządowych. Natomiast dla blisko jednej dziesiątej respondentów (8%) działania Urzędu Gminy są bardzo interesujące, a dla co czwartego badanego (25%) są one interesujące, co oznacza, że ogółem co trzecia badana osoba wyraża nimi zainteresowanie.

Wykres 1: W jakim stopniu interesuje się Pan/i działaniami prowadzonymi przez Urząd Miejski w Bychawie?

Skąd zainteresowani czerpią wiedzę na temat działań Urzędu Gminy? Aby to ustalić, zwróciliśmy się do ankieterowanych z kolejnym pytaniem: „Proszę powiedzieć, skąd czerpie Pan/i wiedzę na ten temat?”. Udzielając odpowiedzi na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie trzy odpowiedzi), ankieterowani wskazywali, że najczęściej o działaniach Urzędu Gminy dowiadują się z lokalnej prasy. Jak widać, skutecznym sposobem kontaktu z mieszkańcami jest wydawany przez Urząd bezpłatny miesięcznik „Głos Ziemi Bychawskiej”

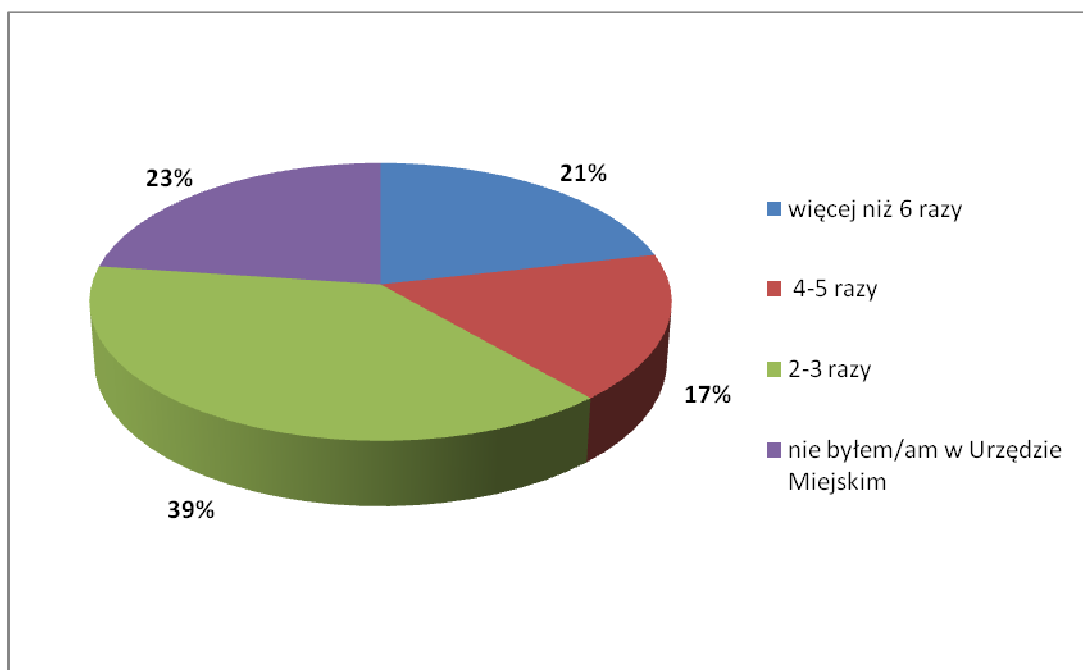
(112 wskazań), który ukazuje się w nakładzie 2,5 tys. egzemplarzy oraz w wersji on-line (w witrynie Bychawa.pl oraz na stronach lokalnych instytucji kultury). Drugim najczęściej wymienianym źródłem jest strona internetowa Urzędu Gminy (67 wskazań). Z tych dwóch najczęściej wykorzystywanych źródeł zdobywania informacji można korzystać w sposób bierny oraz indywidualny. Natomiast pozostałe odpowiedzi, które były często wskazywane przez respondentów, są działaniami *stricte* społecznymi, nastawionymi na wymianę opinii i kontakt z innymi osobami. Dużą ilością wskazań cieszyły się odpowiedzi związane z najbliższymi osobami – rodziną oraz sąsiadami (łącznie liczba wskazań: 106), co świadczy o tym, że mieszkańcy w trakcie różnego rodzaju spotkań rozmawiają o tym, co dzieje się w gminie. Pewna część osób wskazywała, że bierze udział w spotkaniach dotyczących działań samorządu, na które przychodzą również samorządowcy (108 wskazań). Udział w spotkaniach z władzami i radnymi oraz wizyty w Urzędzie Gminy świadczą o tym, że część mieszkańców chce poznawać sprawy dotyczące samorządu z pierwszej ręki.

Wykres 2: Proszę powiedzieć, skąd czerpie Pan/i wiedzę na ten temat?

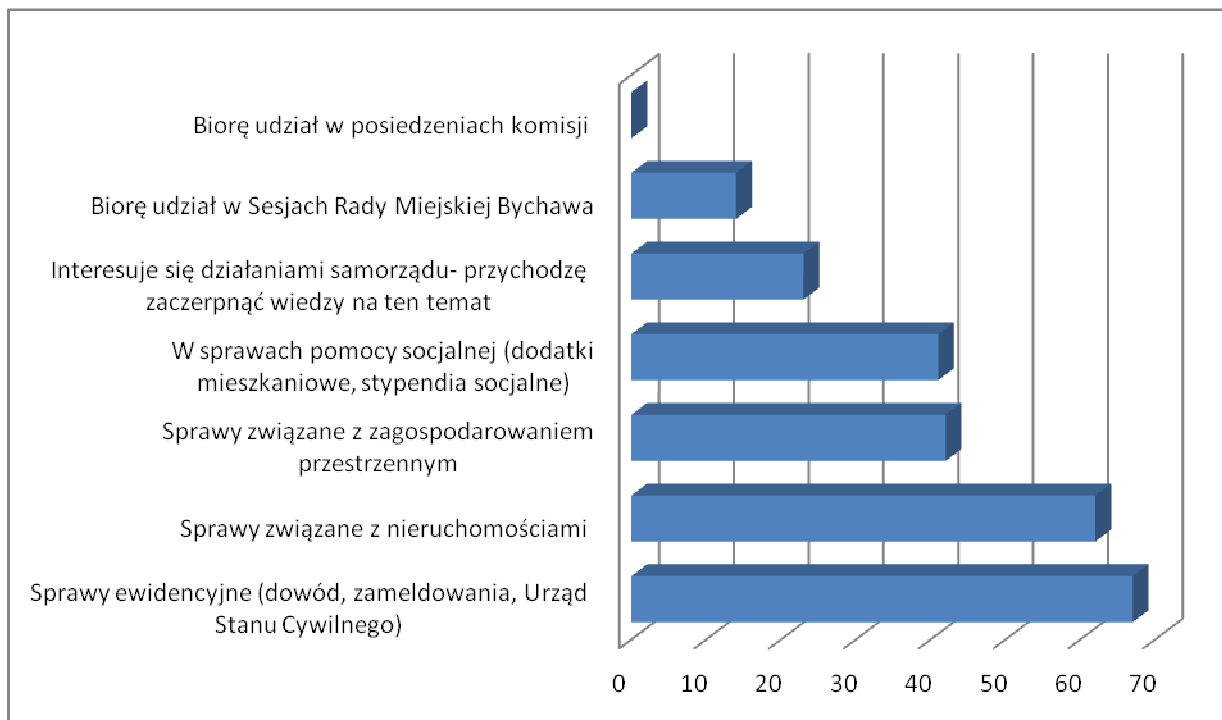
[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie trzy wskazania; liczba wszystkich wskazań: 417]

Na pytanie „Jak często bywał/a Pan/i w Urzędzie Gminy w ostatnim roku?” jedynie mniej niż jedna czwarta ankietowanych (23%) odpowiedziała, że nie była ani razu. Nieco ponad jedna piąta badanych (21%) była w urzędzie częściej niż 6 razy, a mniej niż jedna piąta ankietowanych (17%) była 4–5 razy. Świadczy to o tym, że mieszkańcy gminy nie stronią od załatwiania spraw bezpośrednio w Urzędzie Miejskim w Bychawie. Jakże to sprawy, widać na kolejnym wykresie (nr 3).

Wykres 3: Ile razy był/a Pan/i w Urzędzie Miejskim w ostatnim roku?

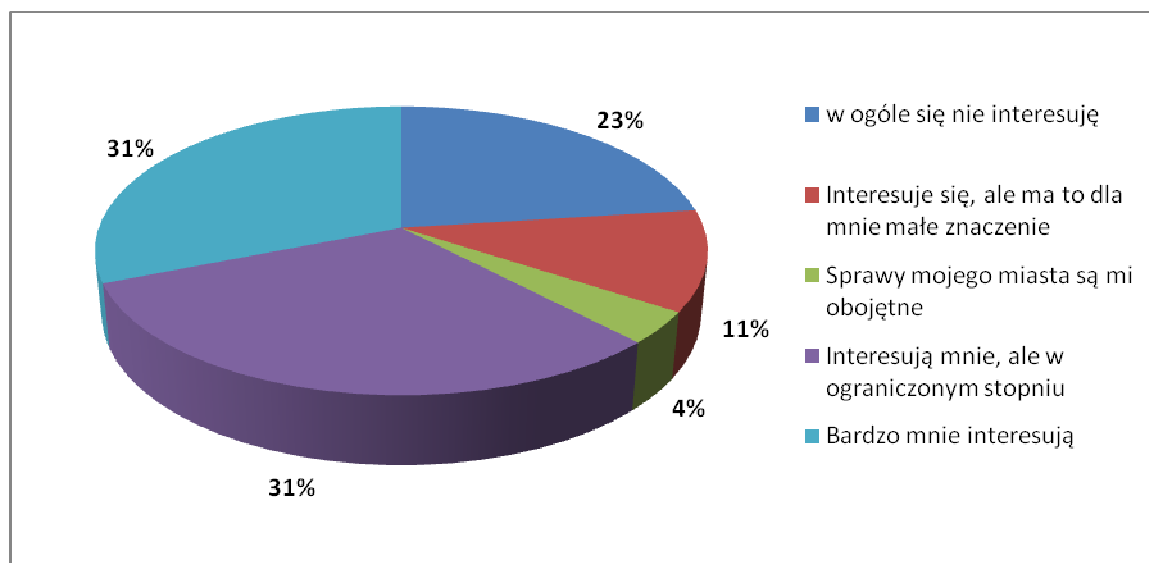
Poniższy wykres obrazuje zakres spraw, z którymi mieszkańcy przychodzą do Urzędu Miejskiego w Bychawie. Odpowiadając na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie 3 wskazania) mieszkańcy wskazywali, że najczęściej przychodzą w celach związanych z ewidencją (67 wskazań), ze sprawami dotyczącymi nieruchomości (62 wskazania), w sprawach związanych z zagospodarowaniem (42 wskazania), w sprawach socjalnych (41 wskazań). Co ciekawe, 21 ankietowanych stwierdziło, że odwiedza Urząd w celu zdobywania wiedzy na temat działania samorządu.

Wykres 4: W jakim celu przychodzi Pan/i do Urzędu Miejskiego w Bychawie?
 [pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie trzy wskazania; liczba wszystkich wskazań: 249]

Wiedza mieszkańców Bychawy na temat społeczności lokalnej

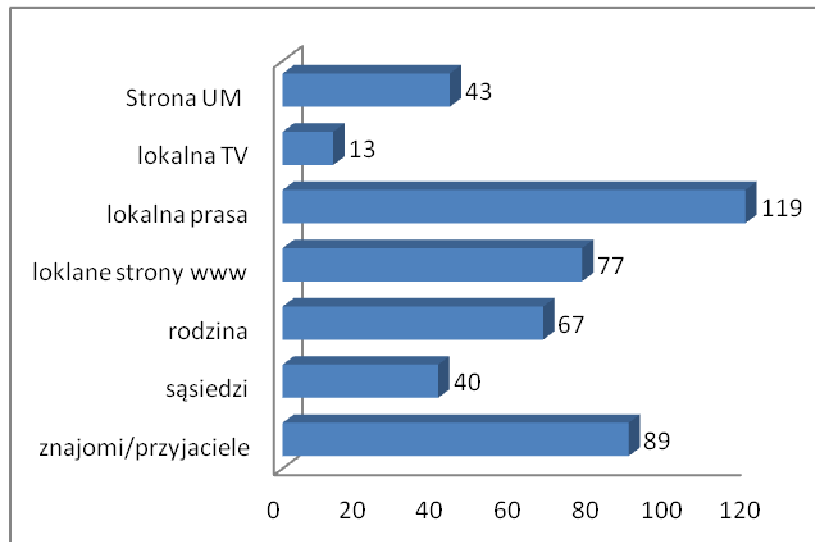
Zwrócenie się do ankietowanych z pytaniem „Czy interesuje się Pan/i tym, co dzieje się w Bychawie?” pozwoliło nam nie tylko określić rzeczywisty poziom owego zainteresowania wśród mieszkańców, lecz także sprawdzić, czy między zainteresowaniem działaniami Urzędu a zainteresowaniem życiem społeczności lokalnej istnieją widoczne różnice. Jak widać na poniższym wykresie (nr 5), różnice są znaczące. W przypadku pytania dotyczącego życia społeczności lokalnej brak zainteresowania zadeklarował co trzeci badany (23% nie interesuje się w ogóle, 11% interesuje się, ale w ograniczonym stopniu). Niemal jedna trzecia ankietowanych mieszkańców gminy (31%) określiła swój poziom zainteresowania jako bardzo wysoki, co w porównaniu z zainteresowaniem działaniami Urzędu (wykres 1 – 8% bardzo zainteresowanych) jest szczególnie widoczne. Ponadto mniej niż jedna dwudziesta badanych (4%) jest zdania, że sprawy społeczności są im obojętne. To ważny wskaźnik zainteresowania mieszkańców losami społeczności i przywiązania do niej.

Wykres 5: Czy interesuje się Pan/i tym, co dzieje się w Bychawie?

Aby dowiedzieć się, jakie jest źródło informacji o tym, co dzieje się w społeczności lokalnej, zwróciliśmy się do mieszkańców z pytaniem wielokrotnego wyboru (maksymalnie 3 odpowiedzi) „Skąd czerpie Pan/i wiedzę na temat tego, co dzieje się w Bychawie?”. Dominującym źródłem była dla mieszkańców lokalna gazeta (119 wskazań). Natomiast jako drugi najczęstszy wybór wskazywano znajomych i przyjaciół (89 wskazań), co utwierdza w

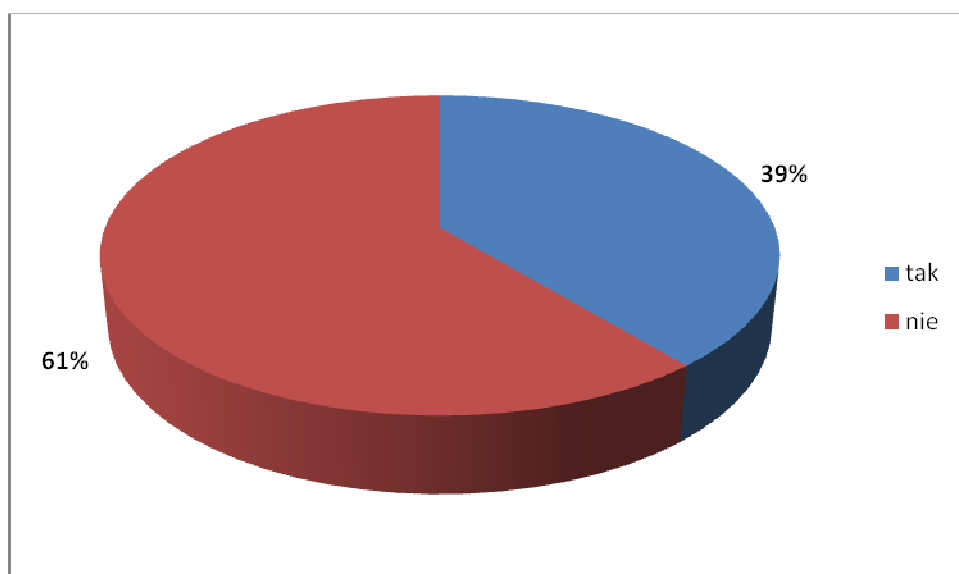
przekonaniu, że mieszkańcy Bychawy dzielą się chętnie swoją wiedzą, opiniami i pomysłami dotyczącymi swojej gminy. Warto dodać, że ponad 100 wskazań (67 wskazujących na rodzinę oraz 40 na sąsiadów) odnosiło się do innych „znaczących” osób, które włączane były w rozmowy na temat społeczności lokalnej.

Wykres 6: Skąd czerpie Pan/i wiedzę na temat tego, co dzieje się w Bychawie?
[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie trzy odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 448]

Aktywność obywatelska mieszkańców Bychawy

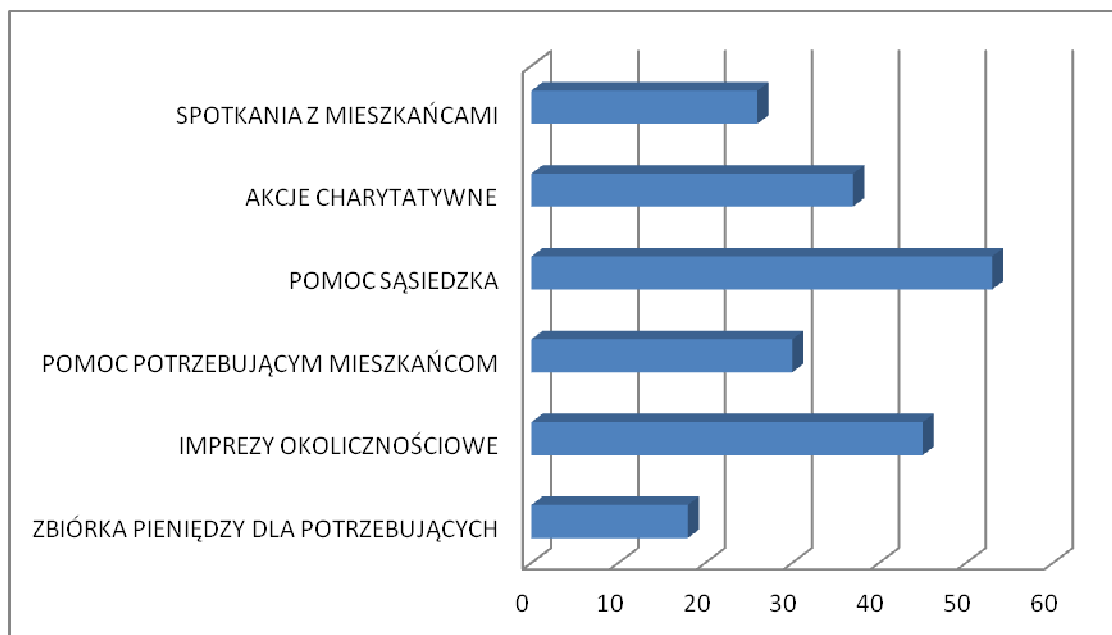
Kolejny blok pytań, z którymi zwróciliśmy się do mieszkańców, dotyczył ich zaangażowania w sprawy społeczności lokalnej. Pierwsze pytanie, które zadaliśmy ankietowanym, dotyczyło kwestii ogólnie definiowanego zaangażowania w sprawy społeczności lokalnej. Na pytanie „Czy angażuje się Pan/i w sprawy społeczności lokalnej?” niemal 2/3 badanych mieszkańców odpowiedziało, że nie. Ponad jedna trzecia badanych (39%) odpowiedziała, że bierze w nich udział. Poniższy wykres ilustruje deklaracje ankietowanych.

Wykres 7: Czy angażuje się Pan/i w sprawy społeczności lokalnej?

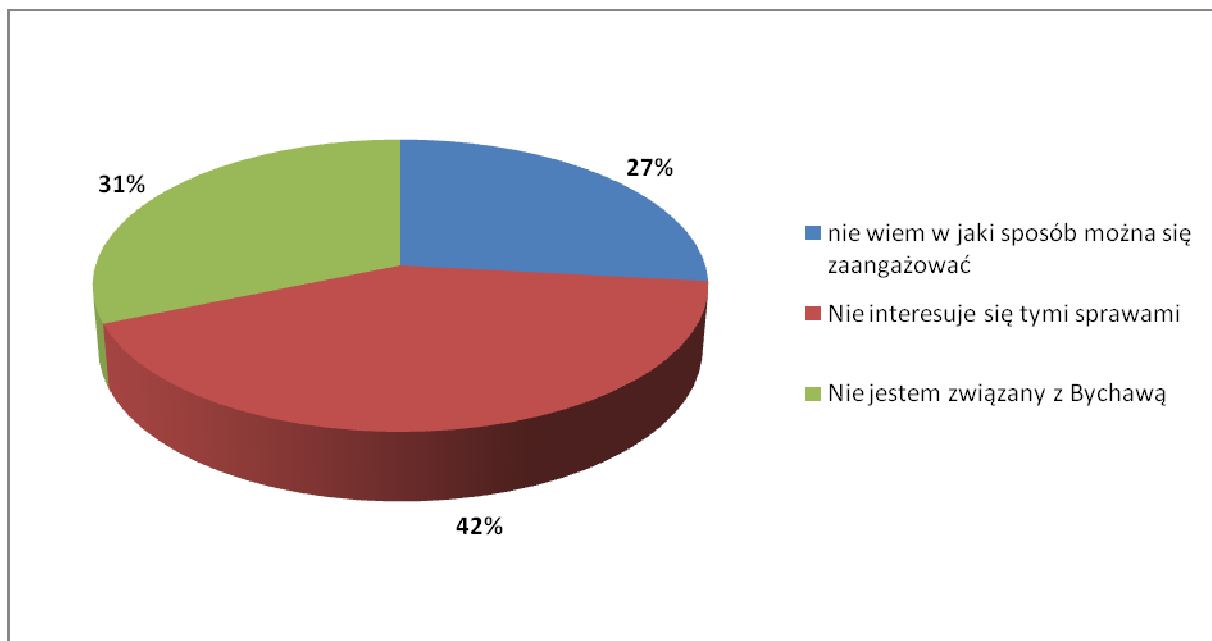
Przechodząc ze sfery deklaracji do konkretnych działań, zwróciliśmy się do ankietowanych z pytaniem dotyczącym określonych działań na rzecz społeczności. Na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie 3 wybory) „W jakie konkretne sprawy społeczności lokalnej się Pan/i angażuje?” ankietowani najczęściej odpowiadali, że angażują się w pomoc sąsiedzką (53 wskazania) oraz organizację imprez okolicznościowych (45 wskazań). Wskazania widoczne na poniższym wykresie (nr 8) oddają dobrze charakter społeczności lokalnej, który wyrażony był już w przypadku opinii na temat wymiany poglądów z mieszkańcami. Poniższe deklaracje utwierdzają w przekonaniu, że mieszkańcy nie tylko chętnie rozmawiają o sprawach dotyczących wspólnoty, ale i sobie czynnie pomagają. Świadczą o tym nie tylko deklaracje dotyczące pomocy sąsiedzkiej i imprez okolicznościowych, lecz także pozostałe odpowiedzi, u podstaw których leży założenie współpracy, np. udział w akcjach charytatywnych (37 wskazań), pomoc potrzebującym

mieszkańcom (30 wskazań) czy spotkania z mieszkańcami (26 wskazań). Poniższy wykres (nr 8) ilustruje działania mieszkańców.

Wykres 8: W jakie konkretne sprawy społeczności lokalnej się Pan/i angażuje?
[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie trzy odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 209]

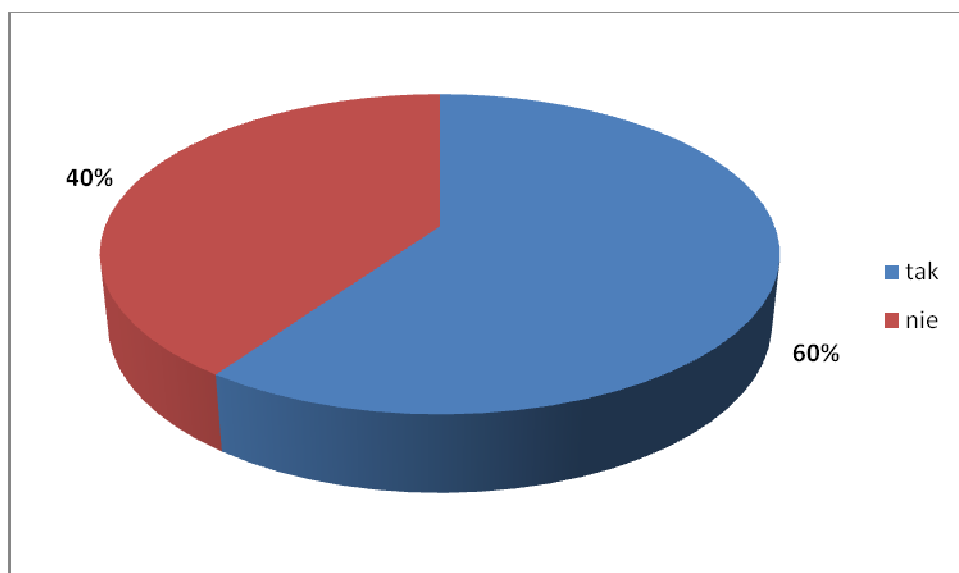
Spośród osób, które odpowiedziały, że nie angażują się w działania społeczności bychawskiej, blisko jedna trzecia (31%) stwierdziła, że nie czuje się związana z Bychawą, niemal połowa (42%) orzekła, że nie interesuje się tymi sprawami, a ponad jedna czwarta (27%) wskazała, że nie wie, jak się w te działania zaangażować. O ile w przypadku dwóch pierwszych odpowiedzi zwiększenie zaangażowania mieszkańców może być stosunkowo trudne, o tyle w trzecim przypadku („nie wiem w jaki sposób mogę się zaangażować”) wydawać się może, że udział tej grupy mieszkańców jest możliwy, brakuje tylko odpowiedniego przygotowania do działania. Ta stosunkowo duża grupa potrzebuje być może odpowiedniego bodźca, wskazówek czy pomocy, aby podjąć działanie na rzecz swojej gminy. Poniższy wykres (nr 9) przedstawia wszystkie deklaracje badanych.

Wykres 9: Jeśli nie, dlaczego się Pan/i nie angażuje?

Czym jest organizacja pozarządowa?

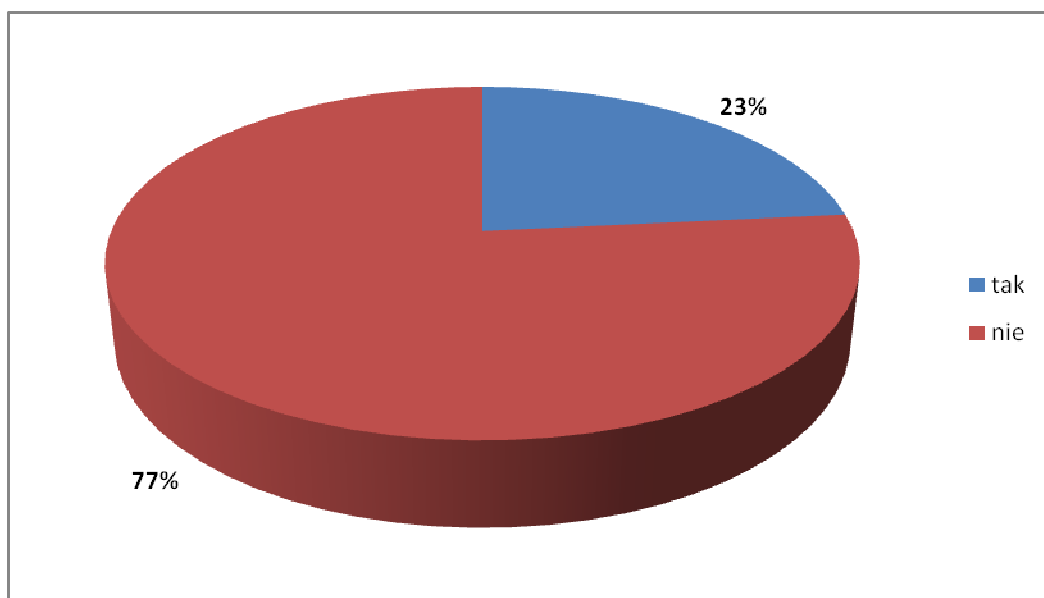
Niemal 2/3 badanych (60%) wie, czym są organizacje pozarządowe. Takiej wiedzy nie posiada 40% ankietowanych. Jaki może to mieć wpływ na efektywność społeczności lokalnej?

Wykres 10: Czy wie Pan/i czym jest organizacja pozarządowa?

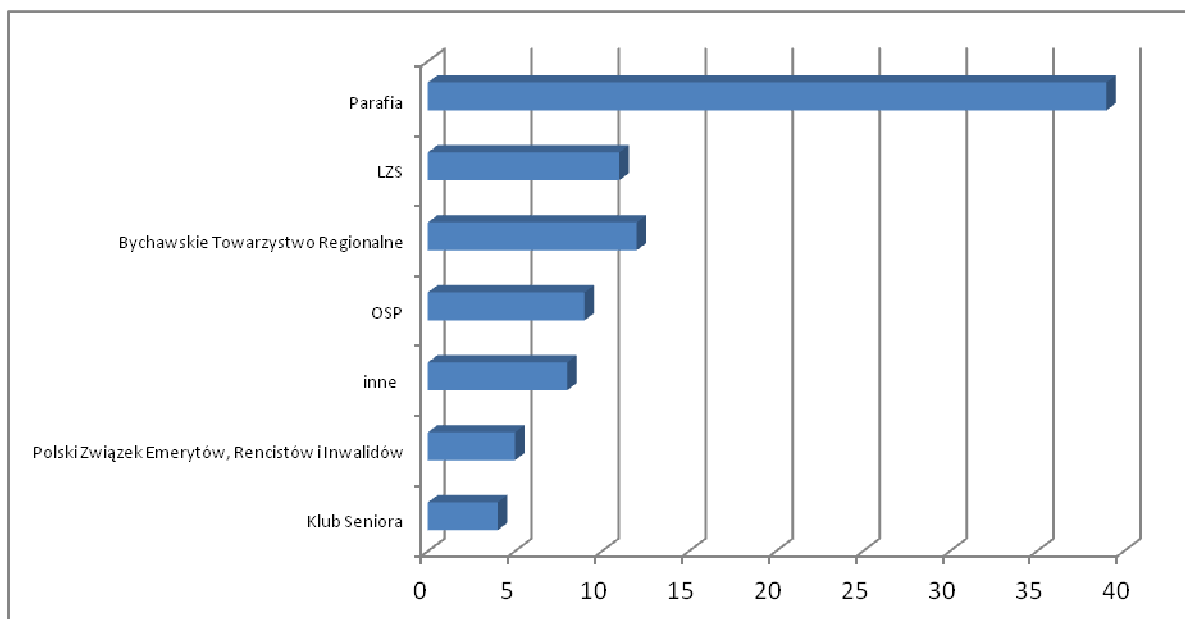
Organizacje pozarządowe to podmioty, które pośredniczą między strukturami samorządowymi, instytucjami a obywatelem, wykonują również często działania z zakresu współpracy z mieszkańcami, sprawiając, że społeczeństwo ma bardziej obywatelski charakter. Znajomość działań organizacji pozarządowych może wpływać na zwiększoną świadomość społeczną mieszkańców. W tym wymiarze szczególnie istotna jest wiedza dotycząca lokalnych podmiotów pozarządowych, o którą zapytaliśmy w kolejnym pytaniu. Spośród 60% respondentów, którzy wiedzieli, czym jest organizacja pozarządowa, ponad 2/3 ankietowanych (78%) znało organizacje pozarządowe z terenu gminy Bychawa. To ważny wskaźnik prezentujący znajomość kontekstu lokalnego oraz świadomość mieszkańców co do podmiotów działających na terenie gminy. Współcześnie nietrudno jest bowiem wymienić którąkolwiek spośród licznych organizacji pozarządowych, które choćby co roku w okresie rozliczeń przychodów walczą o 1% z podatku na rzecz działalności pożytku publicznego. Większym wyzwaniem jest natomiast wykazanie się znajomością jakiejś organizacji z terenu swojej gminy.

Kolejnym elementem było sprawdzenie, czy mieszkańcy są członkami organizacji pozarządowych. Na pytanie „Czy jest Pan/i członkiem jakiegoś stowarzyszenia lub innej organizacji pozarządowej?” niemal jedna czwarta ankietowanych odpowiedziała pozytywnie. Natomiast ponad 2/3 badanych wskazało, że nie jest członkiem żadnej organizacji. Poniższy wykres (nr 11) ilustruje rozkład odpowiedzi.

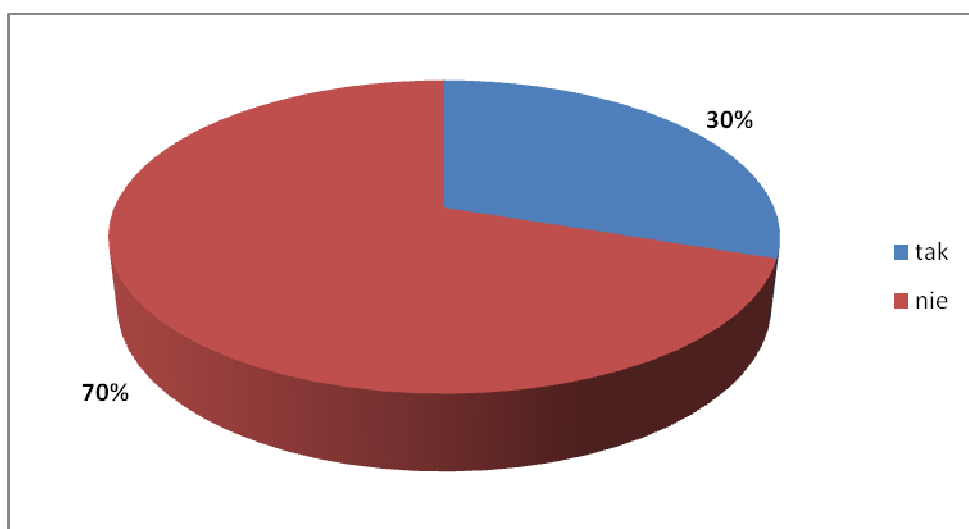
Wykres 11: Czy jest Pan/i członkiem jakiegoś stowarzyszenia lub innej organizacji pozarządowej?

Spośród osób deklarujących działanie w organizacji pozarządowej, największa liczba była członkami parafii (39 osób), Bychawskiego Towarzystwa Regionalnego (12 osób), Ochotniczej Straży Pożarnej (11 osób) oraz innych organizacji, które wymienione zostały na poniższym wykresie.

Wykres 12: Do jakiej organizacji pozarządowej Pan/i należy?
[pytanie wielokrotnego wyboru; liczba wszystkich wskazań: 88]

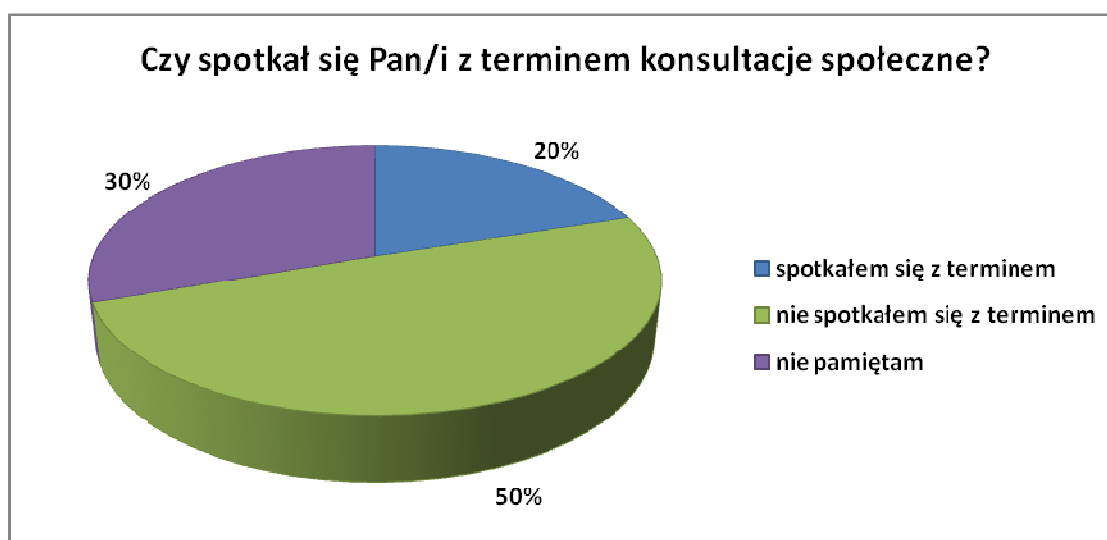
Pytanie dotyczące działalności prospołecznej na rzecz gminy miało dać nam odpowiedź dotyczącą innego zakresu działań, w które mogli zaangażować się mieszkańcy. Na pytanie „Czy kiedykolwiek angażował/a się Pan/i w nieodpłatne i dobrowolne działania społeczne?” ponad 2/3 mieszkańców odpowiedziało przecząco, natomiast niespełna jedna trzecia badanych (30%) odpowiedziała, że brała w nich udział. Osoby, które odpowiedziały „tak”, najczęściej wskazywały nieodpłatną pomoc mieszkańcom, pomoc przy organizowaniu imprez itp. W odniesieniu do poprzednich pytań takie działanie nazwać można pomocą sąsiedzką.

Wykres 13: Czy kiedykolwiek angażował/a się Pan/i w nieodpłatne i dobrowolne działania społeczne?

Konsultacje społeczne w opinii mieszkańców Bychawy

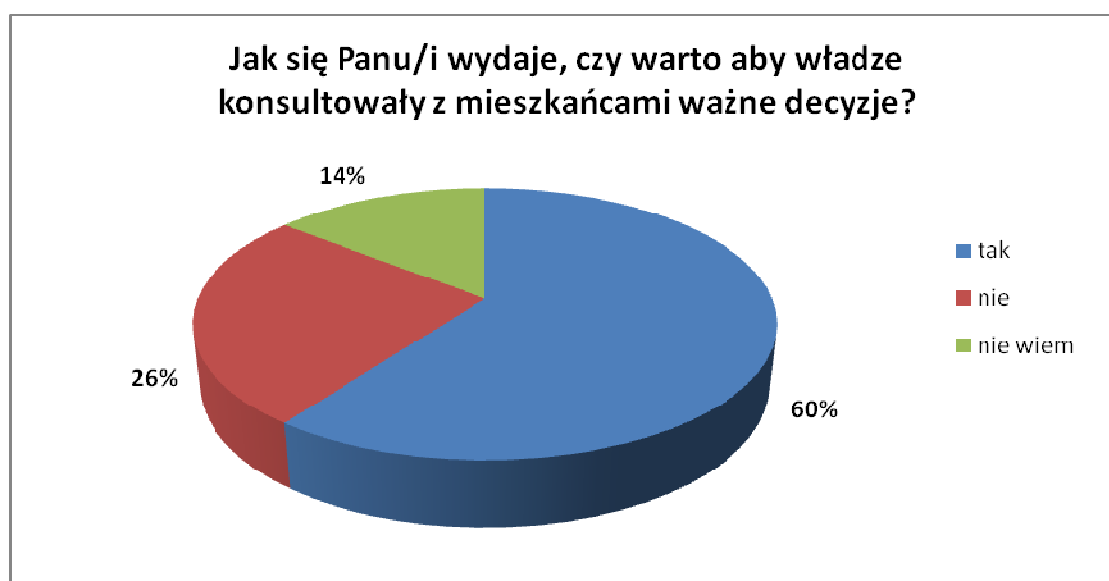
Aby poznać wiedzę mieszkańców w zakresie partycypacji obywatelskiej oraz stopień zainteresowania tym tematem, zwróciliśmy się do nich z pytaniem „Czy spotkał/a się Pan/i z terminem konsultacje społeczne?”. Aktualne w całej Polsce procesy związane z partycypacją obywatelską wpływają na popularyzację terminów określających udział mieszkańców we wspólnym podejmowaniu decyzji z władzami. Zadając pytanie związane ze znajomością terminu, chcieliśmy dowiedzieć się, czy dla mieszkańców Bychawy definicja „konsultacji społecznych” jest powszechnie znana i czy mieszkańcy spotkali się z nią wcześniej. Jak wynika z przeprowadzonych badań, połowa badanych (50%) nie spotkała się z terminem konsultacji społecznych. Jedynie co piąty badany (20%) odpowiedział pozytywnie, że spotkał się z tym terminem. Natomiast niemal jedna trzecia badanych (30%) odpowiedziała, że nie pamięta, czy zetknęła się z tym pojęciem. Jak widać, dla mieszkańców Bychawy termin konsultacji społecznych jest zupełną nowością, tylko co piąty badany słyszał wcześniej o tym zjawisku. Oznacza to, że w przypadku prowadzenia konsultacji z mieszkańcami w pierwszej kolejności niezbędne będzie przeprowadzenie akcji informacyjnej i promocyjnej dotyczącej istoty konsultacji społecznych.

Wykres 14: Czy spotkał się Pan/i z terminem konsultacje społeczne?

Ważnym aspektem udziału w procesach związanych z partycypacją obywatelską jest przekonanie mieszkańców, że ich udział ma wpływ na podejmowane decyzje lub proponowane rozwiązania. Gdyby mieszkańcy z góry zakładali, że ich udział w konsultacjach

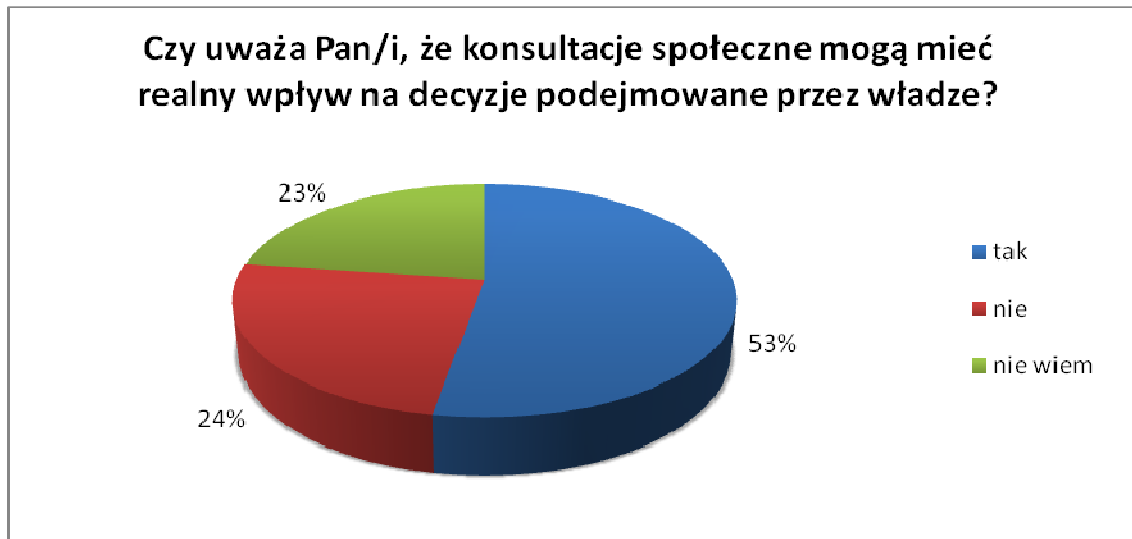
nie przyniesie żadnych zmian, to bez wątplenia poczucie wspólnej pracy nad konstruowaniem rozwiązań byłoby znikome. Jak widać na poniższym wykresie, zdecydowana większość mieszkańców Bychawy (60%) uważa, że warto, aby władze konsultowały z mieszkańcami ważne decyzje. Wskaźnik ten świadczy o tym, że planowany udział mieszkańców w konsultacjach jest dla społeczności lokalnej znaczący i że uznaje się, iż rola mieszkańców jest ważna. Jedna czwarta respondentów (26%) odpowiedziała, że udział mieszkańców w procesie podejmowania ważnych decyzji nie jest ważny. Zaledwie 14% biorących udział w badaniu nie miało zdania na ten temat. Negatywny stosunek mieszkańców do udziału w procesach współdecydowania jest być może efektem braku wiedzy na temat działań związanych z partycypacją obywatelską. Zadaniem, które stoi przed nami w ramach realizacji projektu, jest zaprezentowanie mieszkańcom mechanizmów współzrządzenia oraz aktywnego włączania mieszkańców Bychawy do podejmowania ważnych decyzji, tak aby dostrzegli oni możliwość realnego wpływu mieszkańców na działania władz gminy.

Wykres 15: Jak się Panu/i wydaje, czy warto aby władze konsultowały z mieszkańcami ważne decyzje?

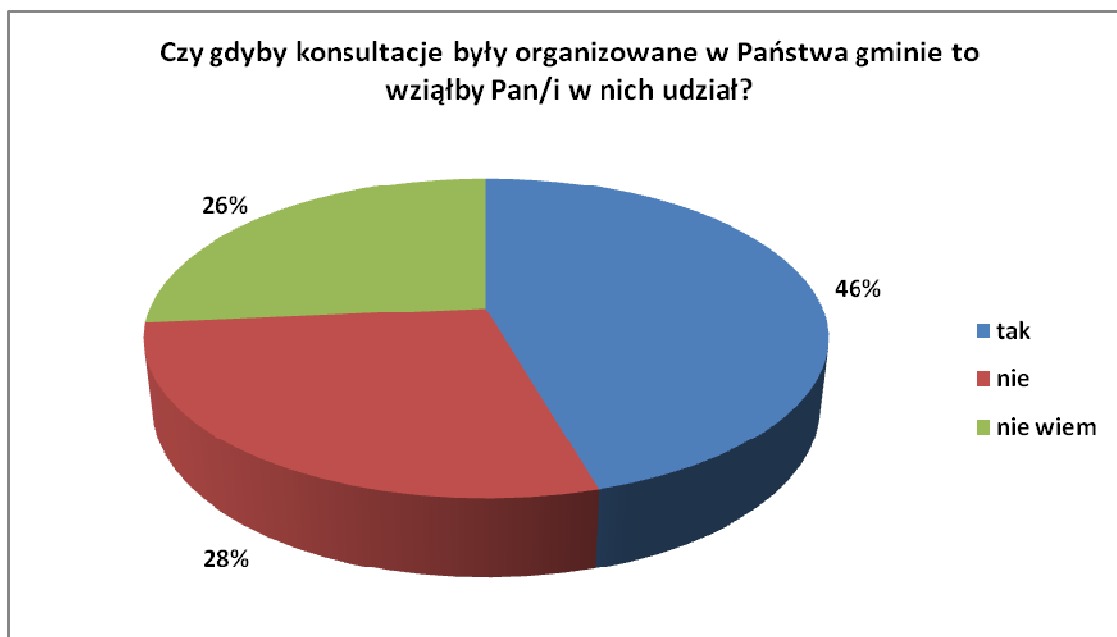
Na pytanie „Czy uważa Pan/i, że konsultacje społeczne mogą mieć realny wpływ na decyzje podejmowane przez władze?” **ponad połowa mieszkańców Bychawy (53%)** odpowiedziała, że konsultacje mogą dać taką możliwość. Nieco **mniej niż jedna piąta badanych (23%)** odpowiedziała, że nie ma takiej możliwości, **niemal podobna ilość badanych (23%)** odpowiedziała, że tego nie wie. Odpowiedzi zestawione na poniższym wykresie dają bardzo pozytywny obraz możliwości prowadzenia konsultacji społecznych dla

mieszkańców Bychawy. Większość mieszkańców wierzy, że konsultacje niosą z sobą możliwość realnej zmiany, natomiast 23% mieszkańców nie ma wiedzy na ten temat. Ten ostatni wskaźnik może być efektem nieznaności działań konsultacyjnych, które zaprezentowane będą w ramach realizowanego projektu przez zespół Fundacji Civis Polonus oraz władze gminy Bychawa.

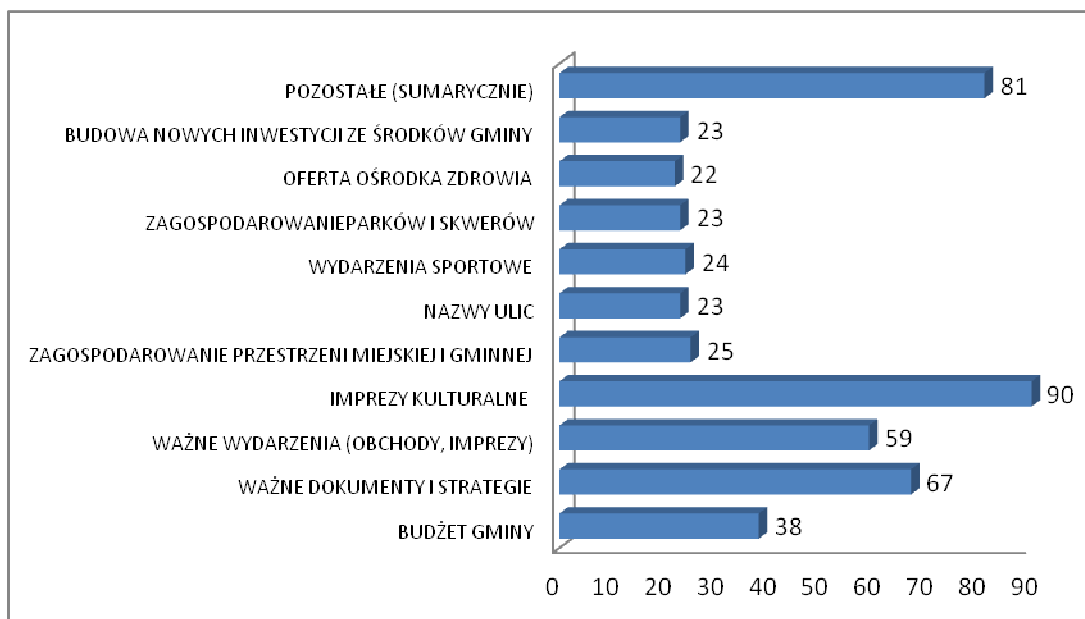
Wykres 16: Czy uważa Pan/i, że konsultacje społeczne mogą mieć realny wpływ na decyzje podejmowane przez władze?

Ważnym zadaniem, które stoi przed nami w trakcie realizacji projektu jest włączenie mieszkańców do procesu współdecydowania. Z przeprowadzonych badań wynika, że mniej niż połowa badanych mieszkańców (46%) wzięłaby udział w konsultacjach prowadzonych na terenie Bychawy, prawie jedna trzecia badanych (28%) nie zamierza brać udziału w tym procesie, a ponad jedna czwarta respondentów (26%) nie wie, czy wzięłaby udział w działaniach konsultacyjnych. Dla ponad połowy badanych temat konsultacji nie był wystarczająco interesujący. Oznacza to, że mieszkańcy muszą najpierw poznać możliwości działań konsultacyjnych, aby stały się one dla nich interesujące i zaangażowały ich do dzielenia się własnymi opiniami na temat społeczności Bychawy. W trakcie realizacji projektu zaprosimy mieszkańców do szeregu działań z zakresu konsultacji społecznych, które staną się cennym doświadczeniem ilustrującym, jak może wyglądać partycypacja społeczna mieszkańców oraz współpraca z władzami.

Wykres 17: Czy gdyby konsultacje były organizowane w Państwa gminie to wzięliby Pan/i w nich udział?

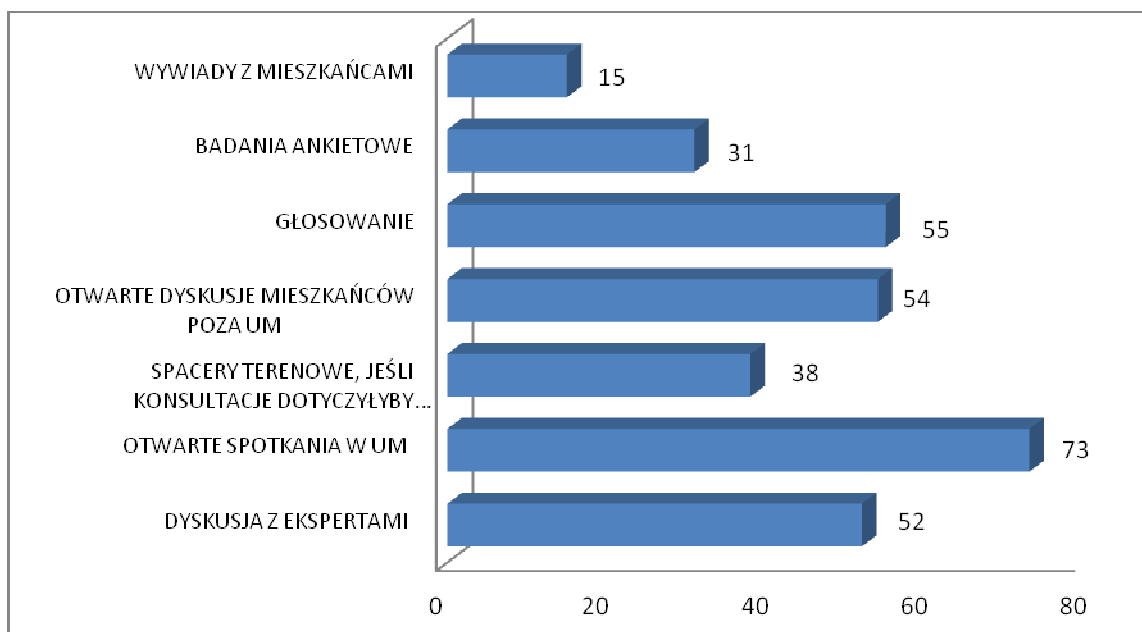
Na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie 4 odpowiedzi) „Jakie działania w gminie powinny być poddawane konsultacjom?” anketowani najczęściej wskazywali, że mogą to być imprezy kulturalne (90 wskazań), ważne dokumenty i strategie gminy (67 wskazań) oraz ważne wydarzenia (obchody, imprezy okolicznościowe). Ciekawe, że dwie najczęściej pojawiające się kategorie dotyczą działań kulturalnych i rozrywkowych, zaś trzecia dotyczy zgoła odmiennego tematu, który wymaga innego rodzaju zaangażowania, planowania i toku realizacji. 38 deklaracji dotyczyło chęci konsultowania budżetu gminy, a bardzo podobna liczba deklaracji (pomiędzy 22 a 25 deklaracjami, co ilustruje poniższy wykres) dotyczyła kolejno oferty ośrodka zdrowia, nowych inwestycji ze środków gminy, zagospodarowania parków i skwerów, nazw ulic, wydarzeń sportowych oraz zagospodarowania gminnej przestrzeni.

Wykres 18: Jakie działania w gminie powinny być poddawane konsultacjom?

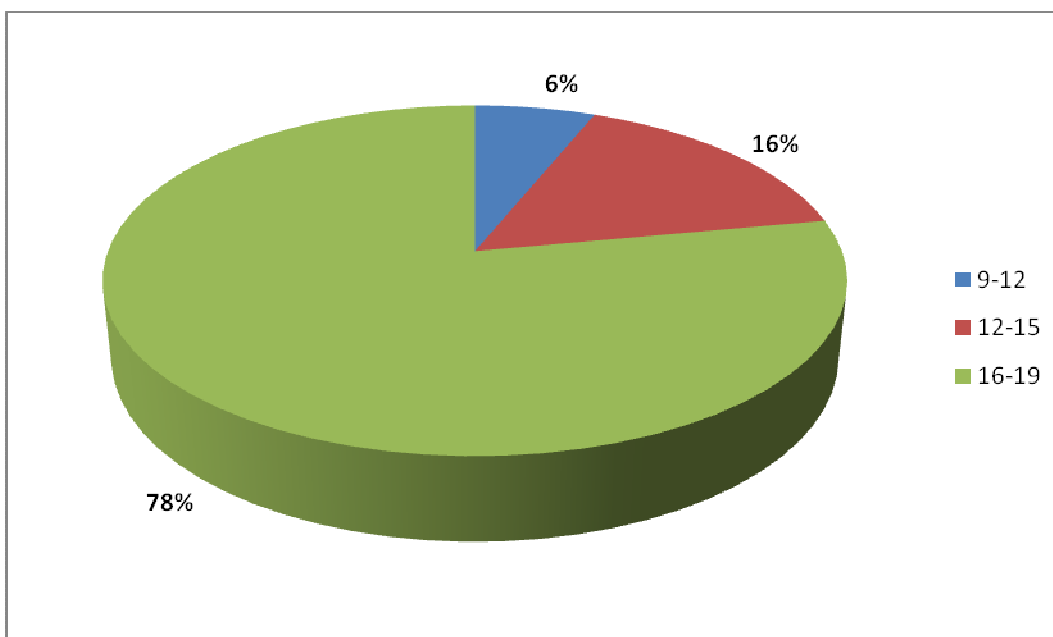
[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie cztery odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 475]

Na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie 3 odpowiedzi) „W jakich formach konsultacji chciałby/chciałaby Pan/i uczestniczyć?” mieszkańcy najczęściej wskazywali, że mogłyby to być otwarte spotkania w Urzędzie (73 wskazania). To ciekawe, gdyż wiele podręcznikowych metod prowadzenia konsultacji z mieszkańcami zakłada całkowite wyjście poza urząd, który wymaga od mieszkańców określonego rodzaju zachowania. Praktycznie takim samym zainteresowaniem cieszyły się otwarte dyskusje mieszkańców poza Urzędem (54 wskazania), głosowania (55 wskazań) oraz dyskusje z ekspertami (52 wskazania), co widać na poniższym wykresie.

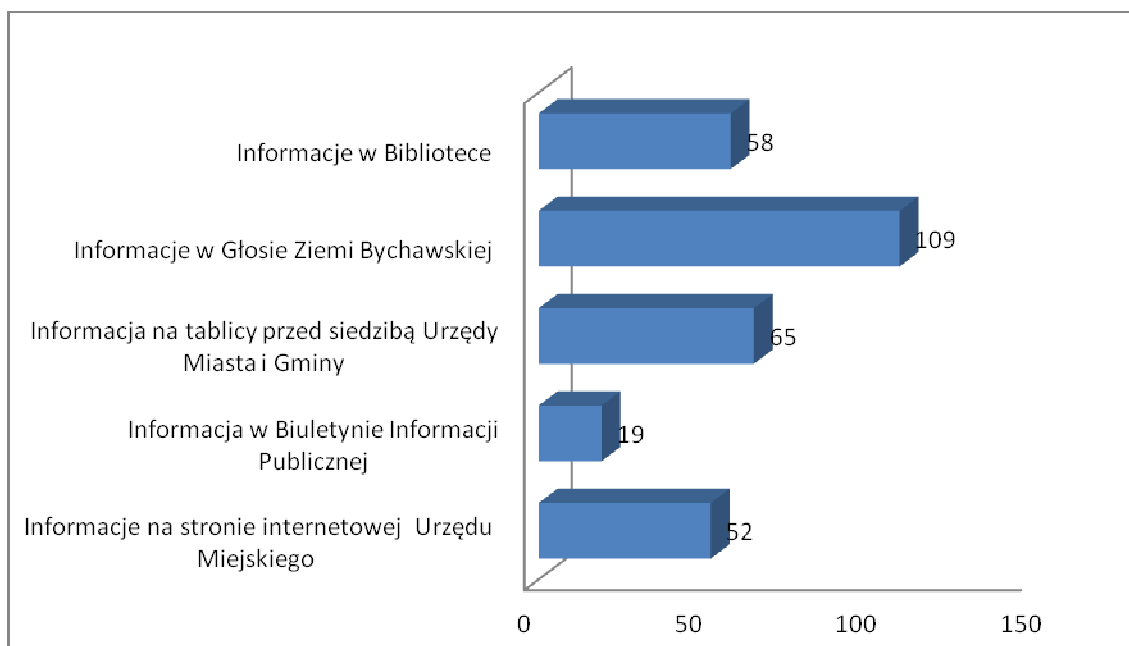
Wykres 19: W jakich formach konsultacji chciałby/chciałaby Pan/i uczestniczyć?
 [pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie trzy odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 318]

Istotnym elementem jest dopasowanie terminu konsultacji do możliwości mieszkańców, dlatego zwróciliśmy się do ankietowanych z pytaniem „W jakich godzinach Urząd Miejski powinien prowadzić konsultacje społeczne z mieszkańcami?”. Jak widać na poniższym wykresie, ponad 3/4 mieszkańców wskazywało, że konsultacje powinny się odbywać w godzinach między 16 a 19. 16% ankietowanych wskazało, że konsultacje powinny mieć miejsce w godzinach między 12 a 15. Jedynie nieco ponad jedna piętnasta ankietowanych (6%) wskazała, że konsultacje powinny odbywać się w godzinach porannych. Niemal wszyscy badani (92%) byli zgodni, że konsultacje powinny odbywać się w godzinach popołudniowych.

Wykres 20: W jakich godzinach Urząd Miejski powinien prowadzić konsultacje społeczne z mieszkańcami?

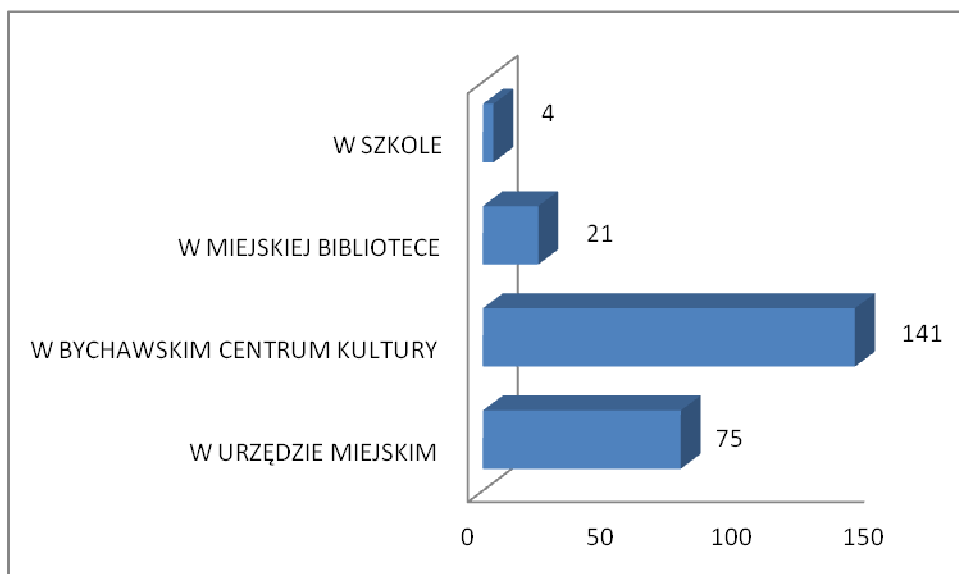
Proces przygotowania i prowadzenia konsultacji społecznych zakłada uniknięcie sytuacji możliwej izolacji informacyjnej, która nie pozwoli części mieszkańców na wzięcie udziału w konsultacjach społecznych. Zdarza się, że przygotowujący proces konsultacyjny nie zadbali o odpowiednie poinformowanie mieszkańców o toczących się spotkaniach, rozmowach, wywiadach itp. Aby uniknąć takiej sytuacji, warto dowiedzieć się, jakie kanały komunikacji są dla mieszkańców najskuteczniejsze. Zwracając się do ankietowanych z pytaniem wielokrotnego wyboru (maksymalnie 2 możliwe odpowiedzi) „W jaki sposób organizatorzy powinni zapraszać mieszkańców od udziału w konsultacjach społecznych?”, chcieliśmy się dowiedzieć, jakie kanały komunikacyjne są dla mieszkańców najważniejsze. Najważniejszym źródłem, w którym powinny pojawiać się informacje o konsultacjach, jest lokalna gazeta – „Głos Ziemi Bychawskiej” (109 wskazań), drugim najczęstszym wyborem była biblioteka (68 wskazań), która w Bychawie pełni bardzo ważną rolę centrum społeczności lokalnej. 55 mieszkańców wskazało, że warto, aby informacje pojawiały się na tablicy umieszczonej przed Urzędem Miejskim w Bychawie, a 52 osoby wskazały, że informacje powinny pojawiać się na stronie internetowej Urzędu. Niewiele, bo zaledwie 20 osób wskazało, że warto, aby informacje o konsultacjach społecznych pojawiały się w Biuletynie Informacji Publicznej. Poniższy wykres ilustruje rozkład odpowiedzi.

Wykres 21: W jaki sposób organizatorzy powinni zapraszać mieszkańców od udziału w konsultacjach społecznych?

[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie dwie odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 303]

Poza wyborem godziny ważne jest również określenie przestrzeni, w której konsultacje miałyby się odbywać. Na pytanie wielokrotnego wyboru (maksymalnie 2 odpowiedzi) „Gdzie na terenie Bychawy powinny być prowadzone konsultacje społeczne z mieszkańcami?” najwięcej wskazań pojawiło się przy Bychawskim Centrum Kultury (141 wskazań), niemal o połowę mniej przy Urzędzie Miejskim w Bychawie (75 wskazań). To cenna informacja, która świadczy o tym, że instytucja kultury jest miejscem zaufania społecznego; miejscem, w którym mieszkańcy chcieliby odbywać konsultacje społeczne. Natomiast 21 wskazań mieszkańców dotyczyło biblioteki, która mieści się w jednym budynku z Bychawskim Centrum Kultury. Zaledwie 4 wskazania dotyczyły szkoły, jako instytucji, w której mogłyby być prowadzone konsultacje z mieszkańcami. Rozkład odpowiedzi widać na poniższym wykresie.

Wykres 22: Gdzie na terenie Bychawy powinny być prowadzone konsultacje społeczne z mieszkańcami?

[pytanie wielokrotnego wyboru – maksymalnie dwie odpowiedzi; liczba wszystkich wskazań: 241]

Analiza Pogłębionych Wywiadów Grupowych przeprowadzonych w Bychawie

W trakcie dwóch pogłębionych wywiadów grupowych z przedstawicielami Urzędu Gminy w Bychawie (9 osób) oraz przedstawicielami organizacji pozarządowych (8 osób) moderator miał za zadanie poznać aktywność społeczną mieszkańców Bychawy.

Aktywność społeczna mieszkańców

W trakcie obu wywiadów jednym z poruszonych tematów była aktywność społeczna mieszkańców, którą moderator podniósł jako ważny element dyskusji. W swoich pierwszych wypowiedziach uczestnicy wywiadu odnieśli się do aktywności lub jej braku oraz zainteresowania działaniami na rzecz społeczności Bychawy.

Jedna z pierwszych odpowiadających na to zagadnienie powiedziała:

Ludzie przychodzą i się angażują w konkretne działania, w konkretne przedsięwzięcia. Chcą widzieć cel i to, jaki będzie efekt. Jeżeli potrzeba coś wspólnie przygotować, to przyjdą, wykonają jakieś tam zadanie. Na przykład, jak trzeba ulepić 3000 pierogów. To przyszliśmy i zrobiliśmy. Także grupy takie na pewno znajdziemy.

Inna uczestniczka wywiadu zauważyła, że zaangażowanie nowych osób musi być spersonalizowane, do realizacji działań trzeba zapraszać mieszkańców indywidualnie, co zadeklarowała w wypowiedzi:

Jeśli się do tej osoby bezpośrednio zapuka, tudzież na ulicy się ją gdzieś dopadnie i porozmawia, to wtedy możemy kogoś zachęcić, zaprosić, jednak na zasadzie osobistego kontaktu. Dobrze działa na ludzi imienne zaproszenie. W sytuacji, gdy jest grupa ludzi, zaproszenia są anonimowe, mieszkańcy nie wiedzą, jaka będzie ich osobista korzyść, to trudno nam kogoś zaprosić.

Natomiast jeden z badanych bardzo krytycznie wyraził się o skupieniu części mieszkańców na własnych działaniach, co ogranicza pole poznawcze na zupełnie inne przedsięwzięcia:

Ze swojego doświadczenia i ze swoich spostrzeżeń wyciągam, że osoby, które udzielają się często w jakimś jednym obszarze, są dosyć głuche na to, co się dzieje w innych obszarach. Czyli zajmują się swoją piaskownicą, swoimi zabawkami i tak naprawdę nic więcej poza tym ich nie obchodzi. Często też takie osoby wyrażają krytyczne opinie w stosunku do innych organizacji, czy do tego, że nic się nie dzieje. Podkreślając to, że nic się nie dzieje, chcą

wyśrubować swoje osiągnięcia na jakimś polu czy podbić swoje zaangażowanie. Trudno nazywać tak z imienia, bo nie jest to do końca przyjemne, ale są takie grupy, które są po prostu zamknięte i poza tą swoją piaskownicą niewiele ich interesuje, a szkoda, bo to są ludzie, którzy mają jakieś talenty, potencjał.

W jakie inicjatywy włączają się mieszkańcy Bychawy?

W kolejnej części wywiadu badani starali się wskazać, w jakiego rodzaju inicjatywy angażują się mieszkańcy oraz jakie działania ich przyciągają.

Jedna z badanych – przedstawicielka Urzędu Gminy – opowiedziała o zaangażowaniu mieszkańców w inicjatywę związaną z odnowieniem pamiątkowego krzyża w dniu 11 listopada 2013 roku oraz posprzątaniem miejsca wokół niego:

Nawet nie wiedziałam, ten krzyż dla mnie zawsze tam stał, nie znałam historii 11 listopada, nie miałam o tym pojęcia, potem hasło zostało przywrócone. Był to krzyż drewniany, niszczone, zbliżał się 11 listopada i padło hasło od mieszkańców: odnowmy go! Przyszła grupa właśnie od odbudowy tego krzyża. Powiedzieli, że mają już drzewo wybrane, poczynili kroki, a do nas przyszli po wsparcie, chcieliby trochę kostki i zapytali, czy gmina nie ufundowałaby tablicy pamiątkowej. Wówczas im powiedzieliśmy: uda nam się znaleźć środki i tę tablicę ufundujemy, skoro wy tyle zrobiliście, drzewo zamówione, konkretne, porządne. Kostkę ładnie ułożyli, to już wszystko mieszkańcy zrobili. Potem na spotkaniu przed obchodami uroczystości 11 listopada ustalaliśmy, jak mają przebiegać, przyszedł ksiądz proboszcz i również się włączył. Tylu mieszkańców, co przyszło na te obchody, to nigdy wcześniej nie było na żadnym wydarzeniu.

Odnosząc się do wydarzeń z 11 listopada 2013 roku, jeden z badanych dostrzegł rolę aktywizacji i zaangażowania w konkretne działania, o której była już mowa wcześniej:

Nie jest tak, że mieszkańcy są bierni i nie chcą brać udziału we wspólnych działaniach, tylko wydaje mi się, że potrzebują więcej zachęty dotyczącej konkretnej sprawy, miejsca, jakiegoś konkretnego działania, w które trzeba zaangażować się osobiście i dopiero wtedy widać będzie zaangażowane osoby.

Jedna z badanych zwróciła uwagę na fakt, iż konieczna jest osoba, która będzie liderem takich działań, mówiąc:

Zawsze potrzeba kilku osób takich, które odważą się pomimo wszystko, pomimo jakichś komentarzy, nie zważać na to, ale pójść dalej, no a potem na pewno część osób też włączy się w to.

Inna osoba wypowiedziała się w bardzo podobny sposób:

Wydaje mi się, że ważna jest kwestia lidera, takiej osoby, która porwie, tak jak pojawił się projekt Wirtualna Bychawa i lider tego projektu – jakby nakręca, to on ściąga do siebie te różne osoby.

„Pozytywne” inicjatywy mieszkańców Bychawy

Badani zauważyli, że mieszkańcy chętniej włączają się w te działania, które dają im tzw. dobrą energię, umożliwiają rozwój, pozwalają nauczyć się czegoś nowego, ale są też okazją do aktywnego spędzenia czasu z innymi, co widać w wypowiedzi badanego:

Forma musi być dla nich przystępna i ciekawa, inaczej małe będzie zainteresowanie i udział w działaniach. Na przykład dla młodzieży ważne jest zaangażowanie Internetu, w jednym z naszych działań to była taka nowa jakość. Młode pokolenie, które większość swojego czasu spędza na Facebooku może się w jakiś sposób udzielić, wypowiedzieć i wziąć udział we wspólnych działaniach.

Włączania poprzez angażowanie mieszkańców

Uczestnicy wywiadu dowodzili, że samo spotkanie bez konkretnego udziału w jakimś przedsięwzięciu nie przynosi żadnego efektu. Ich zdaniem konieczne było podjęcie konkretnego działania, które mogło oznaczać dla uczestników dokonanie jakiejś zmiany. O spotkaniach, które nie były nastawione na zamierzony cel, część badanych wypowiadała się bardzo krytycznie. Jeden z ankietowanych wypowiedział się na temat wiejskich zebrań:

Z frekwencją na takich spotkaniach jest bardzo różnie. Są zebrania wiejskie, które zawsze organizuje sołtys i wiem, że robi to dobrze, zachęca też mieszkańców wsi, żeby wszyscy przyszli, ale co z tego?! Zawiadomieni są wszyscy dwa tygodnie wcześniej. Mówią, że przyjdą, przyjdą. Nagle okazuje się, że na zebranie przychodzi 6–7 osób.

Badani dostrzegali również, że mieszkańcy interesują się tym, co dzieje się na terenie gminy (co widać było w badaniu ankietowym), ale nie wszyscy są skory do wzięcia udziału w spotkaniach, bezpośredniego zaangażowania się w działania i otwartego wypowiedzenia się.

Tego typu osoby określono mianem „wycofanych”, „bezpiecznych” mieszkańców. Poniższa wypowiedź oddaje charakter tego zjawiska:

Dla takich bezpiecznych osób udział w dyskusji czy konsultacjach to też jest jakieś zobowiązanie, bo może paść pytanie – co Ty możesz zrobić w tej sprawie? Może powinieneś coś w tej sprawie zrobić, bo jesteś zobligowany, a rozmowy w kuluarach są po prostu bezpieczniejsze niż na forum.

Zapraszanie mieszkańców do udziału – jak skutecznie to robić?

Jak skutecznie angażować mieszkańców Bychawy do działań? Jak włączać ich do współdziałania? Jak sprawić, aby chcieli włączać się w sprawy, które dotyczą społeczności lokalnej? Z takimi pytaniami w dalszej części wywiadu włączył się moderator.

Jeden z badanych odpowiedział:

Ważne, żeby to miało charakter jakiejś formy bardziej masowej, to w Bychawie musi być jakaś forma atrakcji. Jakiś rodzaj przedstawienia, w którym coś się dzieje i można coś pooglądać, to po pierwsze. Uczestnika też trzeba zachęcić jakąś formą potencjalnej nagrody, bo nie ukrywajmy, ludzie chętniej przychodzą, jeśli coś można dostać. Musimy też pamiętać o jeszcze jednej rzeczy: że rozmawiamy o ludziach, którzy są z reguły jakoś tam zaangażowani, zainteresowani i biorąc udział w formach zorganizowanych przez inne osoby zaangażowane, muszą zaniebnać jakieś swoje inicjatywy. Liczba osób jest w jakiś tam sposób ograniczona, a też nie można być w kilku miejscach na raz. Często kiepska frekwencja nie wynika z tego, że inicjatywa jest mało atrakcyjna, tylko raczej wynika z kiepskiego terminu.

Inny badany zauważył:

Dla mnie podstawową formą komunikacji stał się telefon. Czyli wysyłane SMS-y do członków itd. Bo wtedy wiem, że do osoby dotarłem. Nikt z nas nie czyta tablic ogłoszeń. Wszyscy mi to potwierdzają, że mają ten sam problem i to dlatego, że jeśli się coś tam powiesi, to za chwilę jest zawieszane reklamami. Nikt już tego nie czyta. Nawet jeśli były powieszony plakaty, to one za chwilę zginęły i tyle tego było widać.

Skuteczne metody zapraszania do udziału w działaniach

Badani zgodnie stwierdzili, że ważnym kanałem komunikacji jest tzw. poczta pantoflowa, która pozwala skutecznie dotrzeć do mieszkańców. Jak zauważyła badana:

Duże znaczenie ma metoda „jedna pani drugiej pani”, czyli poczta pantoflowa, po prostu indywidualne kontakty, krąg znajomych, znajomych znajomych, którzy powiedzą, że wtedy będzie to i tamto (...) na takiej zasadzie, że jak ty wybierasz się, to i ja pójdę. I tak to działa. Jak będzie fajnie i to będzie się powtarzało, to przyjdą jeszcze raz. Jak będzie za pierwszym razem nudno, to więcej nie przyjdą. Jeszcze jak usłyszą, że było fajnie, to przyjdą ci, którzy nie byli, ale jak usłyszą krytykę.

Oczekiwania mieszkańców

Do przedstawicieli Urzędu Gminy w Bychawie zwróciliśmy się również z pytaniami dotyczącymi udziału mieszkańców w działaniach społecznych, obywatelskich, które organizuje lub współorganizuje bychawski samorząd. Jeden z przedstawicieli Urzędu dostrzega, że mieszkańcy mają często postawę roszczeniową, która odnosi się wyłącznie do ich interesów. Poniższa wypowiedź ilustruje opinie pracowników:

Można powiedzieć ogólnie, że zainteresowanie mieszkańców sprawami gminy jest dość ubogie. Interesują się działalnością Urzędu wtedy, kiedy załatwiają konkretną sprawę i wtedy ocenią nas pozytywnie, jeżeli ta sprawa będzie dla nich pozytywnie załatwiona. Jeżeli uzyskają jakiś odcinek drogi czy innej pomocy ze strony gminy, to wtedy możemy się spodziewać, że bardziej będą się integrować z działaniami samorządu, a tak to zazwyczaj jednak tego zainteresowania nie ma na aż tak dużą skalę.

Przedstawiciele bychawskiego środowiska pozarządowego wspominali, że mieszkańcy włączają się chętniej, gdy widzą konkretny cel, efekt, a nie horyzontalny czy długofalowy efekt pośredni czy bezpośredni. Wypowiedź przedstawiciela Urzędu adekwatnie ilustruje to zjawisko:

Myślę, że imprezy spotykają się z dużym zainteresowaniem. Program naszych instytucji jest dosyć bogaty i myślę, że jednak jest to duży plus, że mieszkańcy integrują się, ale to dlatego, że mają coś za darmo. Spotykają się ze znajomymi, spędzają wspólnie wolny czas – to są takie plusy, że jest to zaangażowanie, zainteresowanie. Podobnie może być też przy realizacji jakiegoś zadania inwestycyjnego. Jeżeli buduje się droga w mojej miejscowości, to wtedy to zainteresowanie jest faktycznie duże. Bo, wiadomo, służy ona mieszkańcom. Jeżeli mieszkańcy widzą, że konkretne zadanie, cel zostanie zrealizowany, ma im to służyć na długie lata, to wtedy te zaangażowanie jest o wiele większe.

Część osób natomiast wskazywała, że motywacja ma jeszcze bardziej indywidualny charakter, jak ujęła to jedna z badanych:

Mówiąc wprost: jeśli mam korzyść, jestem na tak, jeśli nie, to jestem na nie.

Przedstawiciele Urzędu wskazywali też, że nie zawsze mieszkańcy chętnie biorą udział w dyskusji na temat przyszłości gminy. Jedna z badanych osób powiedziała:

Mamy taki przykład. Nasze ostatnie spotkania odnośnie oddania terenu pod drogę. Część mieszkańców chciałaby widzieć coś dalej, jakąś chęć rozwoju, jakoś rozmawiać o przyszłości, nie mówimy za rok, za dwa, ale w kontekście dziesięciu, dwudziestu lat, że będzie to dla nich korzystna inwestycja w perspektywie czasu, jeśli część swojego terenu oddadzą pod drogę, bo będzie się tam budownictwo rozwijało. Wysłaliśmy do mieszkańców zapytanie, czy jesteś „za”, czy „przeciw” takim rozwiązaniom. Jeśli jesteś „za”, to czy jesteś w stanie przekazać za darmo, czy możesz sprzedać.

Przedstawiciele Urzędu pytani o sytuację, w której zarówno mieszkańcy, jak i samorządowcy byłiby usatysfakcjonowani z konsultacji, odpowiadali:

Mieszkańcy ostatnio chcieli konsultacji na własnym terenie, kiedy te konsultacje ich dotyczą, potem spotkania te odbywały się w każdym sołectwie indywidualnie. W świetlicach, w szkołach. To było dla nich ważne. Chcą w tym uczestniczyć, ale to niech będzie u nich na miejscu, żeby mogli czuć się jak u siebie, żeby każdy mógł dotrzeć i wziąć udział w tych spotkaniach.

Analiza dokumentów źródłowych

Celem badania przy użyciu narzędzia analizy *desk research* było określenie: adresatów działań, celów nadrzędnych programów i strategii, grup beneficjentów pośrednich, wskazanie osób i instytucji zaangażowanych w proces tworzenia dokumentów oraz wskazania, na ile omawiane programy i strategie zostały oparte na działaniach konsultacyjnych z mieszkańcami i odbiorcami programów. Programy i strategie powinny stanowić odpowiedź na problemy poszczególnych grup społecznych w gminie, dlatego uwzględnione w nich działania winny stanowić efekt współpracy, konsultacji i doświadczeń potencjalnych odbiorców. Dokumenty powinny zawierać rozbudowaną diagnozę uwzględniającą potrzeby mieszkańców, aby w ramach horyzontalnych działań rozwiązywać problemy społeczności lokalnej. Nieuwzględnienie potrzeb mieszkańców w obrębie najważniejszych działań projektowanych przez gminne instytucje może skłaniać do uznania, że pomysły odpowiadają jedynie na potrzeby autorów i nie liczą się z opinią mieszkańców. Ponadto ważnym elementem analizy był harmonogram konsultacji, sposób uchwalania dokumentów, sposób poddawania dokumentów ewaluacji i aktualizacji. Do analizy zakwalifikowano następujące dokumenty: Strategię Rozwoju Gminy na lata 2007–2020, Program Aktywności Lokalnej „W drodze do samodzielności”, Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2008–2015, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2014 w Gminie Bychawa, Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi oraz Organizacjami Pożytku Publicznego.

Jednym z najważniejszych dokumentów uchwalonych przez Radę Gminy Bychawa jest Strategia Rozwoju Gminy na lata 2007–2020. Strategia została uchwalona w 2008 roku i stanowi efekt prac przedstawicieli Urzędu Miasta Bychawa. W trakcie przygotowania strategii uwzględniono opinie mieszkańców (badanie ankietowe), a prace przygotowywane były przez zespoły zadaniowe. Co ważne, strategia nie tylko odwołuje się do licznych dokumentów o randze narodowych programów, strategii i ustaw (Narodowa Strategia Spójności na lata 2007–2013, Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015, Strategia Rozwoju Turystyki w latach 2007–2013), ale nawiązuje również do lokalnych programów (m.in. plan zagospodarowania przestrzeni, program rozwiązywania problemów alkoholowych, program działania lokalnego stowarzyszenia). Strategia swoim działaniem uwzględnia organizacje

pozarządowe działające w zakresie pomocy społecznej i integracji społecznej. Do głównych priorytetów strategii zaliczyć można cztery obszary, które określone zostały na podstawie analizy SWOT, pracy zespołów roboczych, badań ankietowych z mieszkańcami (brak jednoznacznych danych, ile osób brało udział w badaniach):

1. Obszar gospodarczy

- Restrukturyzacja i modernizacja rolnictwa
- Turystyka, agroturystyka, drobna przedsiębiorczość
- Zagospodarowanie wód termalnych jako szansa rozwoju

2. Obszar przestrzenny

- Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej
- Estetyka architektoniczna gminy
- Właściwe wykorzystanie budynków użyteczności publicznej na terenie gminy
- Zachowanie naturalnych walorów środowiskowych
- Zagospodarowanie terenów atrakcyjnych turystycznie
- Pozyskanie alternatywnych źródeł energii – energia geotermiczna

3. Obszar społeczny

- Bezpieczeństwo publiczne
- Przeciwdziałanie bezrobociu
- Wysoki poziom edukacji
- Zapewnienie mieszkańcom gminy wysokiego standardu życia

4. Obszar wsi i rolnictwa

- Restrukturyzacja i modernizacja rolnictwa
- Rozwój infrastruktury
- Zapewnienie równych szans dzieciom i młodzieży
- Zagospodarowanie obiektów i terenów na potrzeby mieszkańców

Ważnym założeniem strategii jest współpraca międzysektorowa, która w dokumencie opiera się na działalności struktur samorządowych, organizacji pozarządowych, mieszkańców oraz lokalnych przedsiębiorców. Ponadto ważnym elementem realizacji strategii jest jej coroczna ewaluacja, którą autorzy nazywają „coroczną oceną działań”.

Drugim kluczowym dokumentem, który uchwaliła Bychawa, jest Program Aktywności Lokalnej „W drodze do samodzielności”. PAL został uchwalony na rok 2013 i został przyjęty

uchwałą z dnia 28 lutego 2013 roku (stanowi część projektu systemowego „Pomagamy Sobie”, realizowanego przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Bychawie). Projekt skierowany jest do uczących się młodych mieszkańców gminy Bychawa pochodzących z rodzin niepełnych w wieku powyżej 18 lat i wchodzących w dorosłe życie.

Dokument zawiera szczegółową diagnozę sytuacji młodych ludzi w gminie. Z zawartych w nim analiz wynika, iż w ostatnim czasie zwiększyła się liczba beneficjentów Ośrodka, którzy z niego korzystają z powodu samotnego rodzicielstwa. Na potrzeby programu został opracowany cel główny, który zakłada zaktywizowanie społeczno-zawodowe 10-osobowej grupy młodzieży nieaktywnej zawodowo. W dokumencie opisano dokładnie grupę odbiorców, szczegółowe działania, metody pracy oraz harmonogram; wskazane jest także źródło finansowania.

W dokumencie nie wskazano partnerów oraz instytucji, które mogły wspólnie realizować te zadania; jedynym wykonawcą działań jest Ośrodek Pomocy Społecznej. Wyraźnie widać, że jest to dokument stworzony na potrzeby realizowanego projektu. Brakuje klarownych informacji o możliwości kontynuacji działań PAL-u w kolejnych latach.

Podobnie jak w przypadku Strategii Rozwoju Gminy w roku 2008, została uchwalona Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2008–2015. Niniejszy dokument odnosi się przede wszystkim do omawianej powyżej Strategii Rozwoju Gminy, niemniej jednak nie powstał, jak Strategia Rozwoju Gminy, w toku konsultacji z mieszkańcami. Dokument odpowiada przede wszystkim na aktualne (na lata tworzenia strategii) problemy społeczne i szuka możliwie najbardziej zaawansowanych metod rozwiązania problemów, które odnoszą się do potrzeb wszystkich grup społecznych zagrożonych marginalizacją (zagrożona młodzież, osoby wykluczone, osoby uzależnione, osoby starsze oraz bezrobotni). Strategia została zaopatrzona w harmonogram (podział na poszczególne lata), który uwzględnia siedem głównych celów strategicznych:

1. Usprawnienie rynku pracy
2. Pełna integracja osób niepełnosprawnych
3. Uskutecznienie polityki prorodzinnej
4. Walka z wykojeniem społecznym
5. Podniesienie jakości edukacji, wyrównanie szans edukacyjnych
6. Promocja zdrowia

7. Działania pomocowe na rzecz ludzi starszych (do których opracowano cały szereg celów operacyjnych)

Dokumentem, który odnosi się do podobnego zakresu tematycznego jest Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2014 w Gminie Bychawa, które zostały uchwalone przez Radę Miejską w Bychawie w dniu 28.11.2013 roku.

Niniejszy program stanowi kontynuację i rozwinięcie działań prowadzonych w ubiegłych latach na terenie gminy Bychawa na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych i narkotykowych (w minionych latach uchwalane były podobne programy). Program jest integralną częścią Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Bychawa. Swym zakresem odnosi się szczegółowo do Narodowego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2007–2015, Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Dokument bazuje na diagnozie uzależnień, która została przeprowadzona na terenie Bychawy w 2001 roku przez Centrum Rozwiązywania Problemów Społecznych z Warszawy. Można odnieść wrażenie, że przedstawiane dane nie są już aktualne, mimo to autorzy traktują je jako wiarygodne źródło. Diagnoza oraz założenia pozwoliły określić kierunki działań na kolejne lata, które autorzy przedstawiają w następujący sposób:

- działania skierowane do dzieci i młodzieży w oparciu o projekty profilaktyczne wykorzystujące aktywność młodych ludzi,
- prowadzenie szkoleń dla sprzedawców alkoholu,
- tworzenie koalicji na rzecz ograniczenia problemów alkoholowych w gminie,
- wzmacnianie i poszerzenie działalności Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego dla ofiar przemocy w rodzinie i Poradni Leczenia Uzależnień,
- koordynacja działań instytucji lokalnych w obszarze procedury Niebieskiej Karty.

Program definiuje cel główny działań wraz ze szczegółowo prezentowanymi celami szczegółowymi, odnosząc się do zmniejszania rozmiaru szkód związanych z nadużywaniem alkoholu oraz narkomanią. Prezentowane działania sprawiają wrażenie logicznych całości, które przygotowane są adekwatnie do potrzeb odbiorców (każde proponowane zadanie zostało szczegółowo opracowane, opisane wraz ze wskaźnikami, wskazane są źródła finansowania programu). Co bardzo istotne, w program włączone zostały wszystkie instytucje gminne, organizacje pozarządowe oraz Kościoły. Program ma bardzo szeroki zakres

oddziaływania, również ze względu na dobór podmiotów. Ponadto zakłada wspieranie działalności grup samopomocowych, duszpasterstwa i wielu innych społecznych inicjatyw służących rozwiązywaniu problemów alkoholowych i narkomanii.

Ostatnim dokumentem zakładającym współpracę z obywatelami, który uchwalony został w Bychawie, jest znany i powszechnie przyjmowany w wielu polskich gminach Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi oraz Organizacjami Pożytku Publicznego. Niniejszy dokument, przyjęty uchwałą Rady Gminy w 2014 roku, powstał w toku konsultacji z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Ponadto organizacje pozarządowe opisane są jako współautorzy dokumentu.

Dokument odwołuje się jedynie do Ustawy o samorządzie gminnym i powiatowym oraz Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Autorzy określają, że „głównym celem programu jest wspieranie działań na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców gminy Bychawa oraz wspieranie inicjatyw zmierzających do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez aktywne włączanie organizacji pozarządowych i podmiotów w obszar działań publicznych gminy”.

Raport z diagnozy społeczności lokalnej Bychawy opracowany w ramach projektu „Bychawa i Czosnów konsultują”.

fundacja
civis
polonus

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

